

and role behavior of mentally retarded boys and girls. The article introduces the concept of the program to form the ideas about the future family of adolescents with intellectual disabilities.

Keywords: mentally retarded teenagers, conceptions, future family, socialization.

Стаття надійшла до редакції 16.09.2015 р.

Статтю прийнято до друку 20.09. 2015 р.

УДК 376-056.36

Кіреєва Н.Б., Браславець І.В.

СУЧАСНА МОДЕЛЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОПОМОГИ ДІТЯМ З УСКЛАДНЕННЯМИ У РОЗВИТКУ З ПИТАНЬ НАВЧАННЯ ТА СОЦІАЛІЗАЦІЇ

У статті висвітлюється сучасна модель організації допомоги дітям з ускладненнями у розвитку з питань навчання та соціалізації з досвіду роботи навчально-реабілітаційного класу при Дніпропетровському обласному методичному психолого-медико-педагогічному центрі. Здійснений аналіз літературних джерел, включаючи роботи, в яких розглядається сучасний стан проблеми соціалізаційного процесу дітей з порушеннями психофізичного розвитку, свідчить про актуальність та поступальний розвиток процесу її вивчення. Зазначено, що метою роботи фахівців навчально-реабілітаційного класу є досягнення максимально можливих позитивних результатів в соціально-побутовій адаптації дітей шляхом створення такої моделі організації навчання та соціальної адаптації особливих дітей, яка б відповідала їх потенційним можливостям, емоційному стану, освітнім потребам. Описано основні етапи роботи, які сприятимуть успішному розвитку у дітей цінностей і загальноприйнятих норм поведінки, необхідних для життя в суспільстві, а також комунікативної та соціальної компетентності. Обґрунтовано важливість командної взаємодії та залучення батьків до активної участі в програмі допомоги дитині в умовах реабілітаційного центру та впровадження етапів програми в повсякденному житті родини, що робить засвоєння дітьми соціальних умінь і навичок конкретнішим, доступнішим, усвідомленим, а також значно підвищує ефективність реабілітаційної роботи.

Ключові слова: соціалізація, навчально-реабілітаційний клас, діти з ускладненнями у розвитку, реабілітація.

Постановка проблеми. Зміни в соціально-економічному і політичному житті України, загострення нових проблем в суспільстві поставили вчених і практичних працівників перед рішенням завдань, пов'язаних з пошуками нових, ефективно-діючих механізмів соціально-психологічної адаптації особистості до життя в соціумі. Особливо потребують соціальної допомоги діти з ускладненнями в розвитку, кількість яких постійно зростає. Актуальність обраної теми дослідження визначається не лише її громадською значущістю на сучасному етапі розвитку нашої країни, але і недостатньою науковою розробленістю даної проблеми.

Аналіз досліджень і публікацій. Як засвідчує аналіз літературних джерел, витоки дослідження соціального захисту дітей з ускладненнями в розвитку були закладені ще в працях таких відомих вчених, як П. Блонський, П. Каптерев. Проблема соціальної норми вивчалася П. Бергером, П. Бурдье, М. Вебером, Т. Луманом та Р. Мертоном. Серед українських дослідників, які своїми працями зробили вагомий внесок в аналіз соціологічних та соціально-психологічних аспектів соціалізації, можна відзначити: Л. Азу, Н. Костенко, М. Лавриненко, Н. Лавриченко, С. Макеєва, І. Мартинюка, В. Пилипенка, А. Ручку, Н. Соболеву, Л. Сокурянську, Н. Цимбалюк, М. Шульгу та ін. Проблеми корекції соціалізаційного процесу висвітлені в працях А. Ковальової, своєрідний підхід до аналізу специфічних груп осіб з вадами здоров'я на засадах соціологічних концепцій соціалізації та інвалідизації обґрунтовано О. Діковою-Фаворською. Певні перспективні розробки цієї проблеми окреслено в статтях П. Романова і О. Ярської-Смірнкової, що досліджують проблеми доступності вищої освіти для інвалідів.

Метою даної статті є висвітлення сучасної моделі організації допомоги дітям з ускладненнями у розвитку з питань навчання та соціалізації з досвіду роботи навчально-реабілітаційного класу при Дніпропетровському обласному методичному психолого-медико-педагогічному центрі.

Виклад основного матеріалу. В Україні протягом тривалого часу сформовано державну систему соціальної підтримки дітей з вадами психічного та фізичного розвитку, яка організаційно розподілилася між Міністерством освіти України, Міністерством охорони здоров'я України,

Міністерством праці та соціальної політики України, Міністерством у справах сім'ї та молоді України, Державним комітетом України з фізичної культури та спорту. Правові засади щодо задоволення особливих потреб дітей з обмеженими функціональними можливостями у соціальному захисті, навчанні, лікуванні, соціальній опіці та громадській діяльності відображені у Законах України: «Про освіту»; «Про державну допомогу сім'ям з дітьми»; «Про фізичну культуру і спорт»; «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні»; «Про пенсійне забезпечення»; «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні».

Протягом багатьох років політика стосовно дітей з ускладненнями у розвитку розвивалася від елементарного догляду у спеціальних закладах до реабілітації та навчання у сучасних реабілітаційних закладах, при яких діють різні служби, зокрема, служба роботи з сім'ями вихованців; відділення ранньої корекційної допомоги; навчально-реабілітаційні класи та ін.

Навчально-реабілітаційний клас (НРК) при Дніпропетровському обласному методичному психолого-медико-педагогічному центрі (ДОМППЦ) було створено у 1995 році. Перше десятиріччя його існування об'єднувало невелику кількість учнів з ускладненнями розвитку та передбачало для них тривалу діагностику впродовж одного навчального року з метою визначення типу подальшого освітнього маршруту.

Сьогодні учні навчально-реабілітаційного класу – це діти зі складними порушеннями у психофізичному розвитку, що мають супутні захворювання. Не всі з них зможуть відвідувати корекційні навчальні заклади. Але кожна дитина має право на рівні можливості в отриманні освіти, повноцінного розвитку, можливості спробувати себе в усіх сферах діяльності, включаючи творчість, мати можливість вибору реалізації власного потенціалу. Наша мета – створити максимально сприятливі умови для розвитку дітей з різноманітними порушеннями у розвитку, вивести їх зі стану ізоляції, допомогти батькам адаптувати їхню незвичайну дитину до звичайного життя, прийняти її індивідуальні особливості, відчути свої сили. Головне – ставитись до дитини, як до особистості.

Провідною ідеєю навчання та виховання особливих дітей є всебічний розвиток особистості в цілому, а не тільки корекція і формування певних навичок. Тому фахівці навчально-реабілітаційного класу метою своєї роботи вважають досягнення максимально можливих позитивних результатів в соціально-побутовій адаптації дітей.

В рамках експерименту і постійного пошуку ми намагалися створити таку модель організації навчання та соціальної адаптації особливих дітей, яка б відповідала їх потенційним можливостям, емоційному стану, освітнім потребам. Наша «школа» – це «Мала школа», на уроках якої можуть вчитися разом діти різного віку, але схожих можливостей. І цілі таких уроків різні, в залежності від цілей індивідуального плану кожного учня. Випускники нашої школи прагнуть до навчання у іншій, «Великій школі», знайомство з якою розпочинається заздалегідь.

Головна особливість навчання в нашій школі – атмосфера прийняття, довіри та взаєморозуміння між педагогом і учнем. Тільки в такій атмосфері дитина може відчувати себе захищеною і впевненою.

Організація навчального процесу в класі, спрямованого на соціальну інтеграцію, передбачає насамперед корекцію, реабілітацію та реалізацію внутрішнього потенціалу, що забезпечується командою фахівців ДОМППЦ різних спеціальностей: лікарів, педагогів, психологів. Це процес складний, але досвід свідчить, що мети можна досягти за умови встановлення партнерських відносин між батьками та спеціалістами.

Майстерність фахівців класу полягає в умінні прийняти дитину такою, якою вона є, взяти до уваги її сильні й слабкі сторони і працювати з нею, виходячи з її теперішнього стану. Володіючи знаннями у сфері медицини, педагогіки, психології та логопедії, вони мають можливість сприймати дитину та ставитися до неї, як до нероздільної цілості. Головні зусилля педагогів спрямовані на те, щоб усіма засобами впливати на становлення здатності дітей до взаємодії.

В умовах навчально-реабілітаційного класу при Дніпропетровському обласному психолого-медико-педагогічному центрі навчання та соціалізація особливої дитини здійснюється поетапно.

I етап – орієнтування.

Перш за все необхідно створити атмосферу доброзичливого спілкування та довіри як з дитиною, так і з батьками. Далі в процесі спостереження та діагностичного обстеження виявляється актуальний рівень знань, умінь, навичок, визначаються сильні та слабкі сторони особистості дитини. Важливо відмітити, що на перших етапах роботи педагогам необхідно заручитись підтримкою батьків учнів, зацікавити їх і розробити план сумісної роботи. У тісній співпраці із фахівцями навчально-реабілітаційного класу корекційним педагогом, психологом, лікарями: офтальмологом, сурдологом, дитячим психіатром, інструктором ЛФК та батьками дитини складається індивідуальний маршрут розвитку. На I етапі дитина відвідує лише індивідуальні заняття, на яких особлива увага приділяється формуванню найпростіших якісних зв'язків та залежностей, сенсорних еталонів, операцій аналізу та синтезу, класифікації.

II етап – включення до групи.

На другому етапі відбувається поступове включення дитини до навчальної групи. Дитина вчиться взаємодіяти вже не лише з педагогом, а й з іншими учнями. Група дає можливість дітям бачити, чути, відчувати одне одного, вміння радіти одне одному і розуміти, що разом веселіше й цікавіше. В групі легше відбувається саморозкриття, зростає впевненість в собі. Це полегшує процес усвідомлення своїх бажань, установок, думок, відчуттів і вчинків. Група для особливої дитини є моделлю реального життя, де вона має змогу реалізувати ті самі стосунки, установки, цінності, поведінкові та емоційні реакції. Це дозволяє використовувати нові знання і вміння в різних щоденних життєвих ситуаціях.

Включення дитини до навчальної групи відбувається поступово. Більшість дітей, які приходять до НРК, зовсім не готові до процесу навчання. Деякі бояться навіть заходити до класу, інші можуть знаходитись в колективі не більше 10-15 хвилин, після чого мамі доводиться виводити дитину, щоб зняти емоційне напруження. Досвід показав, що найкраще діти підтримують рухливі ігри зі співами, тому було вирішено розпочинати другий етап з включення до музичних занять та театральної студії. В театральній студії працює т.з. «група адаптації», в якій займаються діти, які вперше прийшли до НРК. Ці заняття є більш обмеженими за часом і передбачають обов'язкову участь найближчої людини – мами.

Для дітей, які мають труднощі у взаємодії з оточуючими, значущою є присутність батьків під час занять. При цьому вчитель організує роботу таким чином, що батьки виконують всі завдання разом з дитиною. Без допомоги батьків було б дуже складно адаптувати дітей до незнайомого та складного для них навколишнього світу. Спочатку необхідно навчити учнів взаємодії «мама-дитина», «дитина-педагог». Потім, під час занять «Гра за правилами», відбувається перехід до взаємодії «стороння мама - дитина» і найвищий ступінь – взаємодія «дитина-дитина», спочатку в парі, потім в групі.

Сумісне з батьками оволодіння дитиною простору сприяє включенню в корекційно-освітній процес на позитивній основі. В подальшому велике значення має збільшення ролі самостійності при виконанні того чи іншого завдання, окрім того, постійно забезпечується здатність до взаємодії з іншими дорослими і навчатися самостійно без присутності батьків. Після того, як дитина звикне до занять, педагогів, інших дітей, до необхідності перебування в класі, переходимо до III етапу.

III етап – урочна система

Створити атмосферу групової спільності, навчити дітей взаємодії один з одним, елементарним навичкам спілкування зі сторонніми людьми, вчити культурі поведінки в суспільних місцях – є головними завданнями III-го етапу. На цьому етапі діти починають відвідувати поурочну систему за певним розкладом. Це групові заняття з формування академічних знань, логоритміки, ЛФК, театральної майстерності, арттерапії, ігрової діяльності, художньої творчості, екскурсії. На кожному занятті виконуються ситуації привітання, прощання спільної гри, взаємодії, діалогу.

Кожна дитина замість звичайних підручників має свою папку з файлами, в які вкладаються листи з домашніми завданнями за певною темою, кросвордами, лабіринтами, чистомовками, віршами та піснями, які вивчаються на заняттях з логоритміки та театральної студії. Кожен учень знає, що цю «папку знань» треба обов'язково приносити з собою на заняття, а необхідність виконувати домашнє завдання дисциплінує не лише учнів, а й їхніх батьків.

Основним змістом корекційного навчання особливої дитини є спеціально розроблені системи ігрової, предметної, конструктивної, ручної продуктивної діяльності. Провідна ідея полягає у злитті двох видів діяльності: ігрової та навчальної. І на її основі – цілеспрямована взаємодія дітей та вчителя. Ігрові технології застосовуються у формі взаємодії педагога й учнів через реалізацію певного сюжету: казки, гри, навчальної ситуації. У них можна поставити багато розумових завдань і сформулювати в дітей навички практичного їх розв'язання. Всі заняття носять комбінований характер: відчуваючи втому дитини, виснаження уваги педагога переключають її на інший вид діяльності. Так, заняття з академічних знань може включати відомості з математики, формування самостійного мовлення, вправи з розвитку логіки та мислення, конструювання, артикуляційної гімнастики та гімнастики для розвитку дрібної моторики. Послідовне та поступове ускладнення сенсорної перцепції на заняттях призводить до виникнення в дітей елементів наочного мислення, сприяє здійсненню ефективного й науково обґрунтованого розвивального навчання.

Заняття в НРК будуються таким чином, що певна тема об'єднує всі види роботи в класі. Так, наприклад, тема «Весна», «Жива-нежива природа», «Рослини», «Тварини» проходять через всі види занять (логоритміка, заняття з академічних знань, театральна студія, творчість) на протязі 1-2 тижнів, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу. Завершальним етапом вивчення теми є створення саморобок або малюнків під час занять творчістю. Ці заняття також носять комбінований характер і включають перегляд мультиплікаційного фільму, слайдів, дидактичну гру або інсценізацію казки.

Одним із важливих напрямів роботи є реабілітація творчістю. Її ефективність полягає в тому, що дитина отримує можливість досвіду з власної художньої діяльності, спонукає цікавість до життя, розвиває творчий потенціал особистості. Заняття художньо-прикладними видами творчості допомагає розвинути такі риси, як самостійність, спостережливість і цілеспрямованість. Вже декілька років ми працюємо в рамках проекту «Світ створений в долонях» і намагаємось через творчість знайти ключик до сердець наших дітей. Особливим дітям важко передавати в своїх малюнках образи предметів у правильних пропорціях, тому широко використовуються нетрадиційні техніки зображення: малювання пластиліном, аплікація з ниток, солоне тісто, малювання шерстю, валяння, малювання ватними паличками, малювання на клею, пальчиками, змішані техніки та багато інших.

Провідними ідеями творчих занять в НРК, спрямованих на соціалізацію, є:

- Творити не замість, а разом;
- Розвиваючи пальчики, розвиваємо мислення;
- Доводити діло до кінця;
- Створювати ситуацію успішності;
- Вірити в дива.

Наша методика спрямована на дитину, як на особистість. Головним є відсутність тиску. Посмішка, похвала, порада та свобода дії є головною умовою розвитку творчих та інтелектуальних можливостей дитини.

Досвід доводить, що соціально-педагогічної допомоги потребують не лише діти, а й їхні батьки: їм необхідно допомогти опанувати навички, які сприятимуть розвитку позитивних відносин між ними та дітьми. Важливою частиною роботи є педагогічна та психологічна робота з батьками, навчання їх прийомам роботи з власними дітьми, адже саме їм належить пройти складним і довгим шляхом, якщо вони зацікавлені у відновленні можливостей своєї дитини.

На всіх етапах навчання педагоги НРК ставлять на перше місце інтерес дітей та їхніх батьків, їх очікування чогось нового. Важливим моментом в закріпленні взаємодії «дитина-педагог-батьки» є проведення на засіданнях родинного клубу «Мрія» свят, днів народження. Ці свята обов'язково супроводжуються чаюванням, спільною грою, бесідою. Таким чином батьки приймають безпосередню участь у навчанні своїх дітей, можуть спостерігати за ними у незвичній обстановці, бачити позитивну динаміку в їх розвитку. Такі спільні свята стали своєрідною психологічною підтримкою для батьків особливих дітей.

Завдяки заходам освітнього напрямку полегшується спільна мова між батьками та

спеціалістами, змінюється відношення до дітей та самих себе. Дуже корисним є спілкування батьків з родинними, в яких наявні такі самі проблеми.

В спільних святах, спілкуванні, екскурсіях, бесідах зі спеціалістами відбувається повернення сімей до звичайного життя, світу творчості та ігор, світу, якого вони були позбавлені.

Відвідуючи заняття, батьки особливих дітей долають соціальну тривогу і невпевненість, набувають гнучкість поведінки і реагування, стають більш чуйними до потреб своїх дітей, навчаються ставитись до них з розумінням, створюючи вдома таку атмосферу прийняття, в якій дитина відчуватиме себе комфортно та безпечно.

Допомога особливій дитині йде впродовж багатьох років. Адже поняття «прогресу», «результату» по відношенню до особливих дітей є зовсім іншим. І якщо дитина, яка не має жодного досвіду спілкування, через деякий час починає приймати посильну участь у спільних заняттях, посміхається, прослухавши відому їй пісню, впізнає її, це і є її власне досягнення, її найперший крок до самореалізації. Але кожний, навіть найменший крок є, дорогоцінним. З цих невпевнених з початку кроків і складається загальний шлях пристосування до життя. І ті знання, які змогла засвоїти дитина на цьому шляху, залишаться з нею і будуть допомагати їй відчувати себе більш захищеною і впевненою.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, підсумовуючи все вищесказане, можна зробити висновок, що одним з найважливіших завдань вітчизняної системи корекційної освіти є підготовка дитини з психофізичними вадами до повноцінного життя у сучасних соціально-економічних умовах. В навчально-реабілітаційному класі при Дніпропетровському обласному методичному психолого-медико-педагогічному центрі така підготовка здійснюється шляхом організації навчального процесу, спрямованого на соціальну інтеграцію, що передбачає насамперед корекцію, реабілітацію та реалізацію внутрішнього потенціалу кожної дитини. При цьому важливою умовою ефективної роботи є взаємодія фахівців ДОМППЦ різних спеціальностей: лікарів, педагогів, психологів і батьків.

Подальше коло досліджень може бути спрямоване на поглиблене вивчення проблем формування у дітей з порушеннями психофізичного розвитку цінностей і загальноприйнятих норм поведінки, необхідних для життя в суспільстві, комунікативної та соціальної компетентності, а також розробку реабілітаційних методик, спрямованих на виправлення тих або інших труднощів, пов'язаних з процесом соціалізації.

Використана література:

1. **Акатов Л. И.** Социальная реабилитация детей с ограниченными возможностями здоровья: Психологические основы. – М., 2004.
2. **Андреева С.В.** Помощь в самореализации людям с особыми потребностями. Некоторые аспекты содержания и обучения детей и подростков в Псковском лечебно-педагогическом центре. – Псков, 1998.
3. **Брюс Л.** Бейкер, Алан Дж. Брайтман. Путь к независимости: обучение детей с особенностями развития бытовым навыкам. – М.:Теревинф, 2000.
4. **Гаврилов О.В.** Особливі діти в закладі і соціальному середовищі: Навчальний посібник. – Кам'янець-Подільський: Аксиома, 20009.
5. **Колупасва А.А.** Організаційно-педагогічні умови інтегрування дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітній простір: Дефектологія. Науково-методичний журнал. – 2003. – №4. – С. 15.

References

1. **Akatov L. I.** Social'naja rehabilitacija detej s ogranichennymi vozmozhnostjami zdorov'ja: Psihologicheskie osnovy. – М., 2004.
2. **Andreeva S.V.** Pomoshh' v samorealizacii ljudjam s osobymi potrebnojami. Nekotorye aspekty soderzhanija i obuchenija detej i podrostkov v Pskovskom lecebno-pedagogicheskom centre. – Pskov, 1998.
3. **Brjus L.** Bejker, Alan Dzh. Brajtman. Put' k nezavisimosti: obuchenie detej s osobennostjami razvitija bytovym navikam. – М.:Terevinf, 2000.
4. **Gavrilov O.V.** Osoblivi diti v zakladi i social'nomu seredovishhi: Navchal'nij posibnik. – Kam'janec'-Podil's'kij: Aksioma, 20009.
5. **Kolupaєva A.A.** Organizacijno-pedagogichni umovi integruvannja ditej z osoblivostjami psihofizichnogo rozvitku v zagal'noosvitnij prostir: Defektologija. Naukovo-metodichnij zhurnal. – 2003. – №4. – S. 15.

Киреева Н.Б., Браславец И. В. Современная модель организации помощи детям с осложнениями в развитии по вопросам учебы и социализации (из опыта работы учебно-реабилитационного класса при Днепропетровском областном методическом психолого-медико-педагогическом центре)

В статті освещується сучасна модель організації допомоги дітям з ускладненнями в розвитку по питанням навчання та соціалізації з досвіду роботи навчально-реабілітаційного класу при Дніпропетровському обласному методичному психолого-медико-педагогічному центрі. Здійснений аналіз літературних джерел, включаючи роботи, в яких розглядається сучасне становище проблеми соціалізаційного процесу дітей з порушеннями психофізичного розвитку, свідчить про актуальність та поступальне розвиток процесу її вивчення. Зазначено, що метою роботи фахівців навчально-реабілітаційного класу є досягнення максимально можливих позитивних результатів в соціально-життєвій адаптації дітей шляхом створення такої моделі організації навчання та соціальної адаптації особливих дітей, яка б відповідала їх потенційним можливостям, емоційному стану, освітнім потребам. Описані основні етапи роботи, які будуть сприяти успішному розвитку у дітей цінностей та прийнятих норм поведінки, необхідних для життя в суспільстві, а також комунікативної та соціальної компетентності. Обґрунтовано важливість командної взаємодії та залучення батьків до активної участі в програмі допомоги дитині в умовах реабілітаційного центру та впровадження етапів програми в повсякденне життя родини, що робить засвоєння дитиною соціальних умінь та навичок конкретніше, більш доступним, усвідомленим, а також значуще підвищує ефективність реабілітаційної роботи.

Ключевые слова: соціалізація, навчально-реабілітаційний клас, діти з ускладненнями в розвитку, реабілітація.

Kireieva N., Braslavets I. Advanced model of organization of assistance for children with complications in mental development on learning and socialization skills (based on a teaching experience of rehabilitation class at the Dnipropetrovsk regional methodical psychological medical pedagogical center)

The article highlights advanced model of organization of assistance for children with complications in mental development on learning and socialization skills based on teaching experience at rehabilitation class at the Dnipropetrovsk regional methodical psychological medical pedagogical center. Analysis of literary sources shows the importance and the progressive growth of the process of studying this topic. Analysis included works regarded to current status of socialization process of children with impaired psychophysical development. It is noted that the main goal of work of educational rehabilitation class specialists is to achieve maximum possible positive results in the social adaptation of children by creating a model of organization learning and social adaptation of special children, which would meet their potential and emotional state, and educational needs. There described basic stages of work that will contribute to successful development of children values and accepted norms of behavior required for living in a society, as well as communication and social skills. This article proves the importance of team interaction and parents involvement in active participation in children assistance program in rehabilitation center and implementation phases of the program in the daily life of the family, which makes assimilation of the children social skills more specific and accessible, conscious, and significantly increases the effectiveness of rehabilitation work.

Keywords: socialization, educational rehabilitation class, children with complications in mental development, rehabilitation.

Стаття надійшла до редакції 03.09.2015 р.

Статтю прийнято до друку 15.09. 2015 р.

Рецензент: д. пед. н., проф. Гладуш В.А.

УДК 159.973 : 331.53

Коваленко В.Є.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-ТРУДОВОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті автор досліджує проблему забезпечення професійно-трудової соціалізації розумово відсталих дітей в молодшому шкільному віці. Професійно-трудова соціалізація розглядається як процес і результат взаємодії особистості з соціальним середовищем, при яких особистість самостійно на основі практичної перевірки власних професійних здібностей, схильностей та інтересів робить вибір професії та проходить стадії професійного становлення, професійної стійкості та розвитку особистості в професії. Автор акцентує увагу на забезпеченні процесу професійно-трудової соціалізації, шляхом формування індивідуально-психологічних якостей особистості молодших школярів з розумовою відсталістю як потенційно важливих для майбутньої професійно-трудової діяльності. Як передумову проведення профорієнтаційної роботи визначено гармонізацію змістового (переживання, емоційне тло) та інструментального (ситуативна емоційна регуляція, способи вияву актуального емоційного стану) компонентів емоційного розвитку, гармонізації психоемоційного стану розумово відсталих школярів. Представлена комплексна програма корекції порушень емоційного розвитку в умовах освітнього середовища, яка включає *технології прямого та опосередкованого впливу*.

Ключові слова: професійно-трудова соціалізація, розумова відсталість, індивідуально-психологічні якості, емоції, емоційний розвиток.

Основним завданням спеціальної освіти для розумово відсталих дітей є підготовка учнів до